

Vida Miloševič,
dipl. ing. socialnega dela
Višja šola za socialne delavce v Ljubljani

Rejništvo v SR Sloveniji

(povzetek raziskave)

UDK 362.75

IZVLEČEK. Raziskava prikazuje razvijanje rejništva v SR Sloveniji kot obliko družbenega varstva otrok brez staršev ali tistih, za katere starši ne morejo ali nočejo skrbeti. Podatki o rejencih, njihovih starših ter rejniških družinah so bili zbrani z vprašalnikom. Prikazan je zgodovinski razvoj rejništva v SR Sloveniji. Sledi analiza 2250 rejencev, kar pomeni tri četrtine vseh otrok, ki žive v drugih družinah. Sklepni del govori o nekaterih pomanjkljivostih rejništva ter predlaga ukrepe za njegovo izboljšanje: tesnejše povezovanje z drugimi oblikami družbenega varstva otrok, intenzivnejša prizadevanja za vračanje rejencev v njihove matične družine, pravilna izbira ter sistematično delo z rejniškimi družinami in razvijanje sistema nagrajevanja rejnikov.

FOSTERAGE IN SR OF SLOVENIA.
As shown by the present study in this field fosterage in SR of Slovenia functions as a community care given to parentless children or children whose natural parents neglect them or are not capable of rearing them. Information concerning the fostered children, their natural parents and foster families was obtained by means of a questionnaire. A historical survey of fosterage in SR of Slovenia is given, followed by a study covering 2,250 fostered children, i. e. 3/4 of all the children receiving parental care in a family other than their own. The problems of fosterage are pointed out. The proposed solutions to these issues involve a closer connection with other forms of social care for children, speeding out the return of fosterlings in their natural family and evolving the system of remunerating the foster parents.

UVOD

Raziskava poskuša prikazati funkcijo rejništva kot oblike družbenega varstva otrok brez staršev ali tistih, za katere starši ne morejo ali nočejo skrbeti ter oceniti uspešnost tega ukrepa socialnega skrbstva.

Družina v naši družbi, zlasti mati in otrok, uživata posebno družbeno varstvo. Varstvo še posebej potrebujejo tisti otroci, za katere iz različnih razlogov ne skrbijo starši. Ena od možnih poti družbene skrbi za te otroke je vzgoja in oskrba v drugih družinah — rejništvo. V Sloveniji ima ta oblika skrbi za otroke že nad petdesetletno tradicijo in ji dajemo prednost pred domskim varstvom.

Za področje rejništva so po predpisih zadolžene skupnosti socialnega skrbstva, ki vse naloge s tega področja tudi same izvajajo. Pomanjkljivo pa je sodelovanje

drugih družbenih dejavnikov, da bi rejništvo dejansko postalo enakovredna oblika družbenega varstva otrok. Če hočemo doseči cilje, ki smo si jih zastavili na področju otroškega varstva, to je, da bi čimbolj izenačili pogoje za razvoj otrok, bo treba v skrbi za otroke brez staršev in tiste, za katere ne skrbijo starši, v večji meri pritegniti vse samoupravne interesne skupnosti s področja socialnega varstva, izobraževanja ter zdravstvene skupnosti.

Zanima nas, kateri otroci so deležni te oblike družbene skrbi in kateri starši v naši družbi svojih življenjskih razmer ne uspejo urediti tako, da bi otroke lahko obdržali pri sebi ter opravljali svojo roditeljsko vlogo. Domnevamo lahko, da gre pretežno za družine z nižjim socialno-ekonomskim statusom in tiste, v katerih opažamo socialno-patološke pojave.

Morda tudi strokovne službe socialnega skrbstva pred odločitvijo za namestitev otroka v rejniško družino ne storijo vsega, da bi otrok lahko ostal pri starših. Rejništvo je v bistvu začasen ukrep za pomoč otroku in staršem, vendar se kaj pogosto sprevrže v dolgotrajnega, ker odpravljanje vzrokov, ki so privedli do rejništva, ni uspešno.

Strokovne službe kljub možnosti za uveljavitev poklicnega statusa rejnikov težko najdejo ustrezne družine, ki bi bile pripravljene vzgajati in oskrbovati tuje otroke. Za to nalogo se redko odločajo mlajše, ustrezno izobražene družine v večjih naseljih in mestih. Tako oddaljenost rejencev od bivališča staršev še povečuje njihovo odtujevanje, hkrati pa zmanjšuje tudi možnost otrok za izobraževanje in poklicno usposabljanje. Pretehtati moramo, če z rejništvom morda ne reproduciramo diferenciacije in če v praksi za vsakega otroka vedno izberemo takšen ukrep, da bo lahko optimalno razvil vse svoje sposobnosti.

Namen raziskave je, da se na osnovi analize rejništva kot oblike družbenega varstva otrok in metod dela strokovnih služb skupnosti socialnega skrbstva, predlagajo morebitne spremembe na tem področju.

Podatke o rejencih, njihovih starših ter rejniških družinah smo zbirali z vprašalnikom, ki so ga izpolnjevali socialni delavci na centrih za socialno delo oziroma strokovnih službah skupnosti socialnega skrbstva. Podatke so zajeli na dan 31. marca 1980.

Populacijo predstavljajo otroci, ki so v rejništvu, ker zanje iz različnih razlogov ne skrbijo starši. Sodelavci, ki so zbirali podatke za raziskavo, niso v celoti upoštevali navodil in so zajeli tudi nekatere otroke, ki so v rejništvu zaradi usposabljanja (16 % populacije).

Hkrati smo želeli spoznati tudi **metode dela** socialnih delavcev na področju rejništva ter njihova stališča do te oblike družbene pomoči otrokom, ki so brez staršev ali zanje starši ne skrbijo. V ta namen smo opravili intervju z 20 socialnimi delavci, ki opravljajo naloge rejništva, kar predstavlja eno tretjino vseh delavcev na tem področju v Sloveniji.

Rejništvo je oblika družbenega varstva otrok pri osebah, ki niso njihovi starši. Namen rejništva pa je, da se tem otrokom omogoči zdravo rast, izobraževanje, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje ter delo (1).

V naši republiki ima rejništvo dolgoletno tradicijo. Prvič ga omenjajo leta 1906, ko je časopis »Leibacher Zeitung« poročal o nameščanju otrok v druge družine. Poročilo o tem je obravnaval tudi prvi avstrijski kongres o otroškem

varstvu (2). Stara Jugoslavija je rejništvo pravno uredila z zakonom o zaščiti otrok in mladine iz leta 1922. Ta zakon je opredelil, kateri otroci ter pod kakšnimi pogoji se nameščajo v druge družine. V rejništvo so lahko nameščali sirote in zapuščene otroke brez bližjih sorodnikov. Zakon je posebej poudarjal, da gmotne razmere ne morejo biti razlog za namestitev otroka v tujo družino. Rejniške družine naj bi otrokom zagotavljale ustrezno varstvo in vzgojo. Vsi otroci v rejništvu so bili po tem zakonu pod varstvom države (3).

Pri takratnem Poverjeništvu za socialno skrbstvo oziroma kasneje Ministrstvu za socialno politiko je deloval mladinski oddelek, ki je ustanovil Dečji dispanzer ter društvo »Dečji in materinski dom kraljice Marije«. Dispanzer in dobrodelno društvo sta se kasneje združila in nastal je Zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok. Zavod pa je kmalu postal premajhen za otroke, ki so potrebovali pomoč, zato so se leta 1926 začele priprave za organiziranje otroške kolonije v Lukovici pri Domžalah. Od tega leta dalje je zavod nameščal otroke v družine na tem območju in to pomeni začetek organiziranega rejništva v Sloveniji. Vprašanje rejništva je urejal poseben pravilnik, ki je uvedel strokovni nadzor nad rejniškimi družinami, opredelil finančne obveznosti do njih, določil spodnjo (en mesec) in zgornjo mejo (praviloma tri leta) starosti otrok ob namestitvi v rejniške družine, kakor tudi usposabljanje rejnic.

Rejništvo se je izkazalo kot uspešna oblika skrbi za otroke, zato so postopoma organizirali še več kolonij (Ljubljana — mesto, Ljubljana — okolica, Polica pri Grosuplju, Železniki itd.).

Med NOB je bilo rejništvo, ki ga je organiziral Dečji dispanzer, otežkočeno, saj je bila večina kolonij prva leta okupacije z državno mejo ločena od Ljubljane. Rejnice so v glavnem ostale brez rejnine, vendar so otroke kljub temu obdržale v oskrbi (4). V krajih, kjer je bilo razvito rejništvo in tudi v mestu Ljubljana, pa se je rejncem pridružilo tudi precejšnje število otrok partizanov in ilegalcev. To obliko varstva otrok je organizirala Ana Zihelr.

Po osvoboditvi se je število otrok, ki so potrebovali varstvo, izredno povečalo, zato smo začeli širiti možnosti za zavodsko varstvo otrok. Do leta 1955 je bila skrb za otroke brez staršev oziroma za tiste, ki niso mogli živeti pri starših, urejena zelo neenotno. Otrokom do tretjega leta starosti so bili namenjeni dečji domovi ali rejniške družine, za otroke med tretjim in sedmim letom starosti smo imeli otroške domove, za šoloobvezne otroke pa domove s šolo. Vsa vprašanja v zvezi z najmlajšimi otroki (do treh let) so sodila v pristojnost zdravstvene službe, za predšolske otroke (med tretjim in sedmim letom) je skrbelo socialno varstvo, za šoloobvezne pa šolstvo. Razumljivo je, da takšna administrativna delitev skrbi za otroke, katere posledica je bila njihovo stalno premeščanje, ni mogla pozitivno vplivati na njihov psihofizični razvoj.

S prenosom pristojnosti s področja varstva družine na občinske ljudske odbore so bili dani ustrežnejši pogoji za družbeno varstvo otrok in mladine. Upravni funkciji skrbi za družino se je pridružila tudi družbena, saj so se pri občinskih ljudskih odborih ustanavljali sveti za varstvo družine, v republiki pa svet za socialno varstvo kot družbeni organi. Svet za socialno varstvo LRS je leta 1955 razpravljal o rejništvu ter izdal posebna priporočila za njegovo izvajanje. V priporočilih so bila opredeljena osnovna načela za nameščanje otrok v rejniške

družine in navodila za organizacijo rejniške službe. Odločno je bila poudarjena usmeritev na rejništvo kot prednostno obliko družbenega varstva otrok v primerjavi z domskim varstvom. Na takšno usmeritev so nedvomno vplivala znanstvena dognanja o pomenu družinskega življenja in prisotnosti matere oziroma osebe, ki jo nadomešča, za zdrav otrokov razvoj (5).

Kljub nedvoumni odločitvi za sistematičen razvoj rejništva, pa se je pri tem pojavljala vrsta problemov glede pridobivanja, izbire in usposabljanja rejniških družin, oddaljenosti le-teh od večjih središč, starosti ter neustrezne izobrazbe rejnic in podobnega. Nadaljnji razvoj rejništva je bil odvisen od ustreznega organizacijskega in strokovnega pristopa, kar je pomenilo potrebo po oblikovanju službe za rejništvo in izdaji ustreznega predpisa.

Leta 1960 je bil sprejet zakon o rejništvu, ki je pomenil kvaliteten premik na tem področju, ni pa mogel sam po sebi rešiti tudi vseh perečih vprašanj (6).

Leta 1965 je o rejništvu razpravljala Skupščina SR Slovenije ter podprla ugotovitve in predloge v analizi, ki jo je pripravil takratni Republiški sekretariat za socialno varstvo. Tudi v tej analizi je poudarjena ugotovitev, da je rejništvo najprimernejša oblika varstva otrok, ki ne morejo živeti pri starših.

Pravni ureditvi rejništva je sledilo tudi postopno ustanavljanje centrov za socialno delo v razvitejših slovenskih občinah in kadrovska krepitev oddelkov za socialno varstvo tam, kjer do ustanovitve centrov ni prišlo. Delo na področju rejništva se je postopoma izboljševalo in začelo zajemati tudi druge skupine občanov, denimo razvojno prizadete otroke, duševno prizadete odrasle in starejše osebe, pa tudi matere z dojenčki.

V novem zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je rejništvo obravnavano kot družinsko razmerje. S tem je izraženo stališče, da postane rejnik s sprejetjem otroka tudi izvrševalec določenih rodbinsko-pravnih pravic oziroma dolžnosti, predvsem varstva in vzgoje rejenca.

Ugotavljamo, da se je rejništvo pri nas čedalje bolj širilo, tako glede populacije, ki ji s tem zagotavljamo pomoč, kakor tudi glede teritorialne razporejenosti. Iz redkih kolonij izpred dobrih petdesetih let se je uveljavilo v skoraj vseh slovenskih občinah. O nekdanjih otroških kolonijah pa še vedno priča število rejencev v domžalski in grosupeljski občini, saj iz prve poročajo o 328 rejencih (kar znaša 14,6 odstotka vse populacije, ki jo zajema raziskava), v okolici Grosuplja pa je 165 rejniških družin.

Zakon o socialnem skrbstvu iz leta 1974 (Uradni list SRS št. 39/1974) je omogočil tudi uveljavitev poklicnega statusa rejnika, kar naj bi olajšalo pridobivanje novih, predvsem mlajših in ustrežnejših rejniških družin. Tako so pravzaprav dani vsi pogoji za kvalitetnejši nadaljnji razvoj rejništva kot ene izmed pomembnih oblik družbene skrbi za otroke, ki so prikrajšani za roditeljsko ljubezen.

SPLOŠNI PODATKI O REJNIŠTVU IN REJENCIH V SLOVENIJI

Dne 31. marca 1981 je bilo v SR Sloveniji v rejništvu skupaj 2.596 otrok, od tega zaradi usposabljanja 422 ali 16,2 odstotka vseh rejencev. Če k temu prištejemo še domnevno število otrok v črni reji, o kateri so podatke posredovali

iz 30, torej polovice občinskih skupnosti socialnega skrbstva, dobimo skupaj 2.968 otrok, ki odraščajo v drugih družinah. Od tega ne najbolj zanesljivega skupnega števila (natančnih podatkov o črni reji nimamo), smo v raziskavo zajeli 2.250, kar je tri četrtine vseh otrok, ki žive v drugi družini. Velika večina — 84 odstotkov le-tih je v rejništvu zato, ker so brez staršev ali, ker zanje starši iz različnih razlogov ne skrbijo.

Sedanje število rejencev je zanimivo primerjati z gibanjem v preteklosti: med obema vojnama je bilo v rejniških družinah v Sloveniji 2.110 otrok. Absolutno vzeto je to število zelo blizu sedanjemu številu rejencev, vendar ob upoštevanju bistveno manjšega števila prebivalcev in otrok med njimi lahko ugotovimo, da se je v tem obdobju izvajal socialno-varstveni ukrep rejništva veliko pogosteje kot danes. Kot glavni razlog za nameščanje otrok v rejniške družine je kar v 65 odstotkih navedena zaposlitev matere (8). V Sloveniji, zlasti v njenih večjih industrijskih središčih, so se ženske začele množično zaposlovati že med obema vojnama, varstvo otrok v času njihove odsotnosti pa ni bilo urejeno. Tako so večino rejencev predstavljali otroci delavk, ki niso imele svojcev, da bi jim pomagali pri varovanju in vzgoji otrok.

Dr. Milica Bergant navaja, da je v letu 1957 obiskovalo prve štiri razrede osnovne šole okoli 3.500 rejencev, kar je znašalo 2,7 odstotka vseh slovenskih šolarjev. Uradni podatki organov socialnega skrbstva navajajo za leto 1958 okoli 4.000 rejencev, kar pa je nedvomno premalo glede na podatek o številu rejencev — šolarjev v nižjih razredih (9). Vsekakor je treba upoštevati slabo kadrovsko zasedbo v službah socialnega skrbstva, ki prav gotovo ni uspela zajeti v evidenco večine otrok, kateri so takrat odraščali v drugih družinah, saj takšna evidenca ni bila zakonsko obvezna.

Analiza o rejništvu Republiškega sekretariata za socialno varstvo iz leta 1964 (10) navaja 3.271 evidentiranih rejencev, kar je predstavljalo 0,6 odstotka vseh otrok in mladostnikov do 18. leta starosti. Skrbstveni organi so sodili, da je v črni reji še približno 700 otrok, kar je bilo skoraj za polovico več od ocene sedanjega stanja (372). Če bi takratno in sedanjo oceno števila otrok v črni reji obravnavali kot verodostojno, bi verjetno lahko zmanjšanje števila otrok v ne-registriranem rejništvu pripisali boljšemu delu strokovnih služb. Skupno je bilo v rejništvu v obravnavanem obdobju v absolutnem številu za eno tretjino več otrok kot sedaj.

Glede na povečanje prebivalstva lahko ugotovimo, da se število rejencev relativno zmanjšuje, čeprav ne tako kot bi bilo pričakovati ob hitrem zviševanju življenjskega standarda in izboljševanju življenjskih razmer družin. Bolj kot število samo bo zanimivo primerjati razloge za namestitev otrok v rejniške družine v različnih časovnih obdobjih.

Ob splošnih podatkih o rejništvu v Sloveniji smo skušali ugotovljati tudi uspešnost dela strokovnih služb pri urejanju pogojev za vrnitev otrok k staršem. Ugotovili smo, da se je v zadnjih petih letih v matične družine vrnilo 637 ali blizu 30 odstotkov rejencev. Otrok, ki so tudi po prenehanju rejniškega razmerja ostali v dotedanjih rejniških družinah, je 308 ali 14 odstotkov (od tega so rejniki 2 posvojili). Izmed otrok, ki so trenutno v rejniških družinah, za 1.285 ali skoraj 60 odstotkov predvidevamo, da bodo ostali v njih tudi po osamosvojitvi (dva name-

rajava sedanji rejniki posvojiti). Odstotke smo izračunali glede na sedanje število otrok, ki so v rejništvu, ker zanje ne skrbijo starši (2.174).

Če bi ocenjevali zgolj na osnovi vračanja rejencev v matične družine, bi morali delo strokovnih služb oceniti kot manj uspešno, saj se večina rejniških razmerij spremeni v trajna in se le slaba tretjina otrok vrne k staršem. Vsekakor pa bi bila takšna ocena pre nagljena, saj moramo pri tem nujno upoštevati razloge za odločitve o namestitvi otroka v rejniško družino. Predvidevamo lahko tudi, da do odločitve o rejništvu ne pride, dokler strokovna služba ne poskuša odpraviti razlogov, ki ogrožajo otrokov razvoj v njegovi družini.

Tabela št. 1: Rejenci po spolu in starosti

Spol	Starost otrok v rejniških družinah												Skupaj	
	do 1 leta		1 pod 3 leta		3 pod 7 let		7 pod 12 let		12 pod 15 let		nad 15 let			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ženske	28	1,2	54	2,4	178	7,9	341	15,1	264	11,7	210	9,5	1.075	47,8
moški	23	1,1	77	3,4	201	8,9	338	15,1	287	12,8	249	11,0	1.175	52,2
Skupaj:	51	2,3	131	5,8	379	16,8	679	30,2	551	24,5	459	20,4	2.250	100,0

Iz omenjene tabele je razvidno, da je v rejništvu nekoliko več dečkov kakor deklic. Po starosti prevladujejo šoloobvezni otroci, saj jih je nekaj več kot polovica (55 odstotkov). Moški prevladujejo tudi v vseh starostnih skupinah, razen med najmlajšimi (do enega leta). Slaba četrtnina rejencev je predšolskih otrok, nekaj manj kot četrtnina pa jih je starejših od 15 let. Najmanjši je delež otrok do tretjega leta starosti, največji pa od sedmega do dvanajstega leta. To lahko pomeni, da so starši bolj kos vzgoji in negi mlajših otrok, lahko pa tudi, da za razmere, ki so za otroka škodljive, strokovne službe lažje zvedo takrat, ko je otrok vključen v šolo.

Če upoštevamo, da je rejništvo ukrep za pomoč otroku v primeru, če izgubi starše ali, če le-ti odpovedujejo pri opravljanju svojih roditeljskih funkcij, je razumljivo, da strokovne službe ta ukrep izberejo takrat, kadar je res nujen. Vendar pa je zdaj že znano, da so otroci v nekaterih razvojnih obdobjih bolj, v drugih pa manj prilagodljivi, da je včasih vsaka sprememba okolja otroku škodljiva. Tako je ugotovljeno, da pomeni vsaka premestitev otroka iz enega okolja v drugo v starosti med osmim in osemnajstim mesecem hudo travmo (11).

Podobne reakcije lahko izzove premestitev otroka v starosti dveh let in pol. To dejstvo bi morale strokovne službe dosledno upoštevati in v tem starostnem obdobju storiti vse, da otroka ne bi bilo potrebno premeščati.

Tudi drugi avtorji navajajo, da je uspešnost rejništva odvisna med drugim tudi od starosti otroka ob namestitvi v rejniško družino. Na splošno so, kot poroča Susan Campbell s sodelavci (12), uspešnejše tiste namestitve, ko otroci pridejo v družino pred petim letom starosti. Starost otroka ob namestitvi se zdi pomembna predvsem v odnosu do rejnice, ki navadno lažje sprejme mlajše otroke (ugotovitve Fanshella in Shinna, 1977) (13).

NAJPOMEMBNEJŠE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

Število rejencev v naši republiki relativno pada, vendar počasneje kot bi pričakovali glede na hiter družbenoekonomski razvoj. Ta oblika družbenega varstva otrok, ki so brez staršev ali za katere starši ne skrbijo, je tudi sedaj še potrebna in pomembna, saj je v njo zajetih 0,40 odstotka vseh otrok in mladostnikov v starosti do 18. leta.

O srednji razlogi za nameščanje otrok v rejništvo pa so se od pretežno objektivnih in materialno pogojenih prenesli na subjektivne želje staršev. Morda smo se v preteklosti ob skrbi za čim večji dvig družbenega in osebnega standarda vendarle premalo posvečali vprašanjem vzgoje in razvijanja humanih odnosov med ljudmi.

Rejenci so sedaj v rejništvu poprečno okoli štiri leta. Blizu dve tretjini rejništev v Sloveniji lahko glede na sedanje in predvideno trajanje označimo kot dolgoročno, kar ni v kladu z osnovnim konceptom rejništva, saj je to predvsem začasen ukrep za pomoč otroku in staršem.

Po oceni socialnih delavcev so se vsi rejenci svojemu sedanjemu okolju — rejniškim družinam — zelo dobro ali primerno prilagodili. Ta ocena ima le relativno vrednost, saj prilagojenosti rejencev nismo merili z objektivnimi kazalci.

Po učnem uspehu so rejenci, ki obiskujejo osnovne šole (tudi s prilagojenim učnim programom) in srednje šole, poprečno za polovico ali kar za dve tretjini slabši od ostalih slovenskih šolarjev. Tudi, če upoštevamo neugodno življenjsko zgodovino teh otrok in njihovo motenost, moramo priznati, da rejništvo na tem pomembnem področju svoje funkcije ne opravlja tako kot bi želeli.

Dobri dve tretjini rejencev je zdravih, približno šest odstotkov je kronično bolnih in bolehnih. Otrok z različnimi motnjami (slabša duševna razvitost, telesna prizadetost, motnje vedenja in osebnosti) pa je ena petina.

Stiki med roditelji in otroci v rejništvu so pri polovici rejencev zelo redki (do enkrat na leto) ali pa jih sploh ni. Tudi perspektive za vrnitev otrok v matične družine so za več kot polovico otrok izredno slabe, v rejniških družinah bodo torej ostali do osamosvojitve. 18 odstotkov staršev namreč ne kaže nikakršnega zanimanja za otroke. Ob tem se moramo vprašati, ali je bil ob namestitvi otrok v rejništvo izbran zares najustreznejši ukrep.

Kot smo predvidevali, izhaja večina rejencev iz nepopolnih družin — takšnih je dve tretjini. Ob tem podatku se moramo vprašati, če v vsakdanjem življenju uresničujemo ustavno pravico matere in otroka do družbenega varstva. Očitno je namreč, da prav nepopolne družine najpogosteje ne morejo same zadovoljivo rešiti svojih življenjskih vprašanj, zaradi česar pride tudi do ločitve otroka od roditelja.

Največ staršev je starih od 31 in 40 let, skoraj polovica mater in tretjina očetov nima osnovne šole. Blizu polovica mater in očetov rejencev je delavcev, od tega več kot tretjina mater in četrtnina očetov nima kvalifikacije. Redno zaposlenih je le slaba tretjina staršev. Dve tretjini mater in 16 odstotkov očetov je brez zaposlitve. Več kot tretjina matičnih družin rejencev živi v neprimernih stanovanjskih razmerah ali pa je brez stanovanja. Vsi ti podatki kažejo, da je rejništvo predvsem oblika pomoči otrokom iz družin (največkrat enoroditeljskih) z izredno nizkim socialno-ekonomskim statusom.

Približno pri tretjini rejencev so na izločitev iz matične družine vplivali objektivni razlogi (nerešeno stanovanjsko vprašanje, slabe gmotne razmere staršev, bolezen ali daljša odsotnost staršev), v vseh drugih primerih pa osebni problemi in asocialna nagnjenja staršev. Družbeno negativni pojavi so ugotovljeni pri več kot polovici mater in dobri tretjini očetov. To pojasnjuje, zakaj so možnosti za vrnitev otrok k staršem tako majhne, hkrati pa tudi opozarja na dejstvo, da je naša družba pri preprečevanju in odpravljanju teh pojavov še zelo neučinkovita.

Izmed vseh staršev je precejšnje število alkoholikov — 14 odstotkov mater in 20 odstotkov očetov. Večina se jih je že zdravila, vendar uspešno le petina mater in 12 odstotkov očetov.

Blizu polovico otrok je bilo nameščenih v rejništvo v soglasju s starši ali na njihovo željo. Zelo malo je bilo izrečeno ukrepov staršem, ki jih predvideva zakon zaradi zanemarjanja roditeljskih pravic (odvzem otroka, odvzem roditeljskih pravic). Z odločnejšim ukrepanjem zoper starše, ki ne čutijo dovolj odgovornosti do otroka, bi lahko marsikateremu »večnemu« rejenču priskrbeli trajen dom v družini posvojiteljev. Prevelika strpnost strokovnih delavcev socialnega skrbstva in sodišč do staršev, ki svojih nalog ne opravljajo, samo škodi otrokom.

Med rejniškimi družinami jih je večina popolnih, nepopolnih je nekaj manj kot petina, dve tretjini rejnic je starih od 41 in 60 let, kar je za dobrih 10 let več kot so stare matere rejencev.

Polovica rejnic ima osnovno šolo, tretjina pa jih nima končane osnovne šole. Rejniške družine po izobrazbi ne ustrezajo, kar se, kot smo ugotovili, odraža tudi na slabem učnem uspehu rejencev.

Po poklicu je polovica rejnic gospodinj, od tega največ kmečkih, med rejniki pa je četrtnina kmetov in blizu četrtnina delavcev. Rejnikov s statusom je le šest odstotkov.

Gmotne razmere so primerne v več kot polovici rejniških družin, ugodne pri četrtnini, a skoraj pri petini le zadovoljive ali slabe.

Stanovanjski pogoji so pri večini družin zelo dobri ali primerni, vendar v 16 odstotkih zadovoljivi ali slabi.

Polovica rejniških družin živi v vaškem okolju (strnjena naselja), blizu petina pa v mestih ali predmestjih.

Več kot dve tretjini rejniških družin po oceni socialnih delavcev opravlja vzgojno funkcijo dobro ali primerno, polovica jih otrokom primerno privzgaja delovne navade.

Sodelovanje rejnikov s strokovno službo je v več kot polovici rejniških družin zelo primerno ali primerno. S starši pa ne sodeluje tretjina rejnikov.

Večina rejnikov se s to dejavnostjo ukvarja že nad pet let. Med motivi za odločitev za rejništvo v veliki meri prevladujejo humani razlogi.

Iz navedenih podatkov o rejniških družinah vidimo, da imajo strokovne službe socialnega skrbstva velike težave pri pridobivanju rejnikov, tako da ne morejo izbirati najboljših. Vendar bi si vsi ustrežni družbeni dejavniki morali prizadevati, da bi za vsakega otroka, ki je prikrajšan za skrb in ljubezen roditeljev in je torej pod posebnim družbenim varstvom, zagotovili optimalne možnosti za njegov razvoj.

Rejništvo lahko, ne glede na nekatere pomanjkljivosti, ocenimo kot pozitivno obliko pomoči otrokom, ki so prikrajšani za odraščanje v lastnih družinah. Da pa bi bilo še bolj učinkovito in ne bi reproduciralo socialne diferenciacije, ga je treba bolj povezati z drugimi oblikami družbenega varstva otrok. Skupnosti otroškega varstva in socialnega skrbstva lahko s sodelovanjem nedvomno uspešno razvijajo sorodni obliki družinskega varstva otrok in rejništva. Ob večji popularizaciji teh oblik bi lahko k sodelovanju nedvomno pritegnili takšne družine, ki jih sedaj med rejniki pogrešamo: bolj izobražene, mlajše in iz krajev, kjer so zagotovljene možnosti za izobraževanje.

Seveda je treba ob tem še urediti sistem nagrajevanja rejnikov ter dograditi sistem za pridobitev statusa rejnika. Potrebno je tudi intenzivnejše delo strokovnih služb z matičnimi družinami rejencev pri odpravljanju ovir za življenje otrok pri starših. Pri teh vprašanjih je nujno sodelovanje s samoupravnimi interesnimi skupnostmi socialnega varstva (zaposlovanje, stanovanjsko področje) ter z zdravstvenimi organizacijami (denimo zdravljenje alkoholizma).

Nujno je tudi kontinuirano in sistematično delo z rejniškimi družinami. Večji poudarek je treba dati predvsem odgovornosti rejnikov za izobraževanje in poklicno usposabljanje rejencev. Pri tem je treba sodelovati z vsemi člani rejniške družine, ne le z rejnico.

Strokovne službe socialnega skrbstva lahko že pri izbiri rejniških družin, pa tudi kasneje pri spremljanju otrokovega življenja v rejniški družini, dobijo pomoč od patronažnih medicinskih sester in zdravstvenih delavcev v otroških in šolskih ambulantah. Zdravstveni delavci poznajo zdravstveno stanje članov rejniške družine, higienske razmere, prehrabene navade, pa tudi kulturno raven družin ter imajo možnost spremljati vraščanje rejenca v novo socialno okolje. Pri tem ne kaže zanemarjati dejstva, da so se z rejništvom na Slovenskem sistematično začeli ukvarjati prav zdravstveni delavci, in da so metode dela na tem področju razvili do visoke ravni. Tesnejše sodelovanje zdravstvenih in socialnih delavcev lahko nedvomno bistveno izboljša položaj rejencev.

Literatura:

1. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list SRS št. 15/1976, 154. člen.
2. Lidija Škofič: Razvoj rejništva v Sloveniji, Ljubljana 1968.
3. Dr. Dragica Vendramin: Rejništvo kot oblika zaščite socialno ogroženih otrok pri nas od leta 1926—1955, Vestnik delavcev na področju socialnega dela, št. 3—4, 1977, 10.
4. Dr. Dragica Vendramin, že navedeno delo, str. 12.
5. Glej npr. John Bowlby: Materinska briga za dete i duševno zdravlje, Beograd 1971, str. 71.
6. Ela Zupančič: Razvoj rejništva v Sloveniji od 1955. dalje, Vestnik 3—4, Ljubljana 1977, str. 16—17.
7. Dr. Karel Zupančič: Pravni položaj rejnika po slovenski družinski zakonodaji, Vestnik št. 3—4, Ljubljana 1977, str. 23—31.
8. Dr. Dragica Vendramin: že navedeno delo, str. 11.
9. Dr. Milica Bergant: Teme iz pedagoške sociologije. Cankarjeva založba, Ljubljana 1970, str. 161.
10. Analiza o rejništvu v SR Sloveniji, Vestnik št. 1, letnik IV, Ljubljana 1965, str. 60.
11. Slavica Pogačnik-Toličič: Nekateri psihološki problemi socialne adaptacije majhnega otroka, Vestnik št. 3—4, Ljubljana 1977, str. 43.
12. Susan Campbell idr. Successful Foster Homes need Parent — Child Match, Journal of Social Welfare, The Uni of Kansas, Vol. 6, No 2, 1979/80, 46—60.
13. David Fanshell, Eugene B. Shinn: Children in Foster Care, Columbia University Press, New York 1977.